

СТОРІНКИ З МИНУЛОГО

Червень
2026 р.

видання дрогобицьких краєзнавців Число 6 (50)

ІЛЮСТРОВАНІЙ МІСЯЧНИК ІСТОРІЇ, КУЛЬТУРИ ТА ПОВУТУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

ЗА ПРИКЛАДОМ ПРЕДКІВ

(мовою оригіналу)

Не легко найти на світі другий нарід, якому доля не щадила б стільки й таких важких ударів, як українському народові. Але не легко б найти другий нарід, щоб не тільки витривав у таких обставинах, щоб встоявся, але й завжди з вірою і посвятою відбудовував знищене так, як наш нарід.

Хто хоч трохи вчитувався в нашу історію і над прочитаними сторінками нашого минулого застнавався – цей знає не тільки те, що сотки літ тому наші князі дбали про лад і порядок, про добробут народу, розвиток міст, про піднесення рідної культури й ширення освіти. Хто читає історію, цей знає також, що у всіх тих ділянках мали ми вже тоді великі осяги й не один та й не два народи Європи випередили ми в державному й культурному розвитку. Коли ж бо всі наші здобутки так часто нищили «добрі сусіди»! Вже більше 770 літ тому прийшла до Києва «в гості» Москва (Андрій Боголюбський), зруйнувала його, ограбила й всі маетки, золото, церковні книги, фелони, все, що було цінне в столиці наших князів, вивезла на північ. Знаємо, що це не одинокий випадок, бо й не десятки, але сотки літ шляхами на Москву йшло всяке добро, зграбоване з України.

Не зчислити і всіх татарських навал і загонів, що нападали на Україну й руйнували міста та й села, й людей в ясир, в неволю забирали.

*«За річкою огні горять
Там татари полон ділять.
Село наше запалили
І багацтво розграбили».*

Такими, між іншим, словами описує народня пісня татарське лихоліття. І знову треба було зачинати працю наново, відбудовувати спалені села, знищені міста, загосподарювати їх, щоб знову українське село було «як писанка». І наш нарід робив це. І знову на руїнах оживало життя, по всій землі, де жив наш трудолюбивий нарід, творив він нові цінності – матеріальні й духовні. Але грабежі не переривалися... З півночі – Москва, з заходу – Польща. В одній із багатьох пісень, що повстали в часах козаччини, просто й виразно кажеться про це так:

*«Москалики, соколики,
Поїли ви наші волики...
А коли вернете здорові,
Поїсте й останні корови».*

Минали роки – одні кращі, другі – гірші, але нарід держався, працюючи в поті чола на землі, яку любив над усе. Але доля заставила його пережити ще одну пробу. Це уже за наших часів хлинули на Україну червоні орди з півночі й на окривавлених штиках принесли «волю». Як вислід їх політики прийшло не тільки ожебрачення колись багатих сіл і хат, але, між іншими благами, зявився в Україні жахливий голод, що забрав тисячі і мільйони жертв у людях.

В Галичині дволітню большевицьку господарку змальовують знані слова нової пісеньки:

*«Ні корівки, ні свині,
Тільки Сталін на стіні».*

Ми знаємо: не тільки матеріальні добра грабував московський наїздник, білий і червоний. Нищив він і дорогі нам культурні здобутки наших предків, здавлював національну творчість, щоб нарід не виявляв себе, своєї сили, своєї віри, своїх ідей. І жидо-большевизм, гірше татарів,

Полчища Батия під Києвом.
Поштова листівка початку XX ст. Прага.

винищував сотки тисяч людей. Одних тюрмами й засланнями, других – розстрілами й тортурами.

Це гинули найкращі, найбільш свідомі й творчі одиниці з усіх шарів нашої суспільності – селяни, робітники, інтелігенція, наукові працівники. Це гинули ті, які в кожному народі творять провід, чи краще всіх працюють для збагачення рідної духовної і матеріальної культури. Большевизм свідомо фізично винищував нашу провідну верству. Інакше робила це, але робила постійно й царська біла Москва й шляхетська Польща. Вистарчить спитати: де наші бояри й давня шляхта, де не десятки, але сотки людей науки, подвижники культур? Багато їх, то заманені обіцянками вигод, то застрашені погрозами, пішло на службу ворогам. Це ті, про яких Шевченко казав: «грязь Москви й варшавське сміття».

Але нарід, що пережив татарське лихоліття, кріпацтво й панщину, а в останньому часі найтяжчу неволю в червоних колгоспах, під важким чоботом жидо-комуни, виявляв завсіди стільки творчої сили, що вмів лікувати й найтяжчі рани. Він і села й міста відбудовував і творив наново всі знищені матеріальні й культурні добра, він і видав із себе нову провідну верству, що вірна своїй землі й крові, разом з народом працювала для його відродження. Наш нарід, і після теперішньої великої хуртовини, двигне спільним зусиллям свій край з руїни, що залишилася по большевиках, та творчою працею загоїть глибокі рани війни. Вже тепер приготується він до цих великих завдань, готуючи нові кадри фахових працівників, організаторів і будівничих нового життя.

*Газета «Краківські вісті». –
Краків, 22 листопада 1942 р., Ч. 46, С. 3.*

ВІДГОМІН НАШОЇ ІСТОРІЇ

Нещодавно в поле мого зору потрапив досить цікавий кольоровий плакат-інфограма «Україна в своїх етнографічних межах», виданий у Відні (Австрія) в 1920 році (друге видання). Друк «Христофора Райсера Сини». Його значення для нашої історії важко переоцінити. Зберіг цей історичний документ розміром 70 x 50 см. дрогобичанин Роман Данилевич, який вже згадувався у попередніх публікаціях нашого часопису і, на моє прохання, люб'язно надав для досліджень. При радянській владі за його зберігання був гарантований добрий візок до Сибіру. Інформація подана українською та німецькою мовами і відображає найрізноманітніші сфери життя нашої батьківщини того часу. Сам факт його друку багато про що говорить, метою було якнайширше розповсюдження відомостей про нашу країну, про яку світ тоді мало що знав і яка стікала кров'ю у боротьбі за незалежність. Посередині угорі бачимо мапу України в тодішніх межах, по боках – зображення українських гетьманів – Богдана Хмельницького (1593 – 1657) та Івана Мазепи (1644 – 1709). Над ними – українські національні барви – блакитно-жовтий стяг та золотистий тризуб на блакитному щиті. Наводиться інформація¹ про українську мову, історію України, територію та населення, промисловість, антропологічні дані українців, які порівнюються з даними москалів та поляків, котрі згадуються на плакаті «не злим, тихим словом». Зліва угорі читаємо (мовою оригіналу):

«Україна. В числах зладив Г. Гасенко. По найновішим офіційним українським, російським, французьким і іншим джерелам, як теж по працям Є. Реклю, Бонмаріяжа, Сеньобоса, Грушевського, Рудницького, Волкова, Пенка, Фраха, Шефера й ин. – II видання при співучасті проф., д-ра В. Рудницького».

*Про українську мову
читаємо (мовою оригіналу).*

Українська мова є окремішою слов'янською мовою, якою говорить 48 мільйоновий народ, на цій мові має український народ багату літературу й найбагатшу із всіх європейських народів, народню поезію.

Москалі й Поляки використовують необізнання західної Європи зі східно-європейськими справами та ізза своїх власних політичних інтересів промовчують або прямо заперечують існування української нації. Москалі голосять, що українська мова є лише «мало-руським» наріччям московської (російської). Поляки знова, що це «руське» наріччя польської мови. Щоби переконатися у безвартісності цих тенденційних тверджень, треба звернутися до лінгвістики. Великі вчені, як Чехословаки **Шафарик** (Slovensky narodopis, Praha, 1842) і **Нідерле**; півд. Словени як **Мікльошіч** і **Ягіч**; Москалі як **Шахматов** і **Корш**; Українці як **Максимович**, **Потебня**, **Житецький**, **Кримський**, **Стоцький** і інші, невідкладно доказали, що українська мова є окремішною слов'янською мовою, зовсім відмінною від московської (російської) й польської. Те саме ясно ствердила також державна Російська Академія Наук у

¹ Згідно напису на звороті плаката, інформація наводиться на 1918 рік.

своєму меморіалі (про припинення переслідування української мови, Петербург, 1905).

*Про ворогів України
(мовою оригіналу)*

Хто не бажає собі самостійної й суверенної Української держави?

1. **В першу чергу москалі** всіх політичних партій: так приклонники деспотизму й конституційної монархії, як теж московські соціал-революціонери, соціал-демократи, більшовики і ин. Чому? Тому, що вони всі лиш імперіялісти; тому, що Україна – це найбагатіша й найкраще загосподарована область давньої російської імперії; тому, що панування над Україною – це найпевніша підстава для московських заборчих стремлень.

2. **В другу чергу поляки** теж усіх політичних партій. Чому? Тому, що вони ще більш нахабні імперіялісти як москалі; тому, що хочуть загартувати Галичину, Холм, Підлісся, Волинь, Поділля і т.д.; тому, що вони при допомозі цих самих средств, яких передше уживали за австрійською допомогою у Галичині, хочуть в цих областях винищити цілковито Українців і заселити ці багаті області польськими кольоністами.

Як працюють ці противники України? Вони використовують необізнання Західної Європи й Америки із українськими справами в цьому напрямі, вже й на кожному місці розпускають брехні, що немає ніякої України, ніяких Українців, ніякої української мови і т.д., а лише напівдика, нецивілізована маса малоросів або Русинів, без національного почуття й політичних стремлень. Всякі інформації про українські справи так зі сторони польської, як і московської є зовсім

брехливі й тендіційні й ізза цього зовсім негодяться для Західноєвропейців і Американців.

Цікавою є інформація про площу України, яка на той час складала 850.000 км², що відповідало площі десяти європейських держав, взятих разом: Великобританії (без Ірландії), Румунії, Греції, Болгарії, Португалії, Швейцарії, Данії, Нідерландів, Бельгії та Албанії. Щодо населення, то воно становило 45.500.000 мешканців, що відповідало населенню десяти європейських держав, взятих разом: Румунії, Бельгії, Чорногорії, Швейцарії, Норвегії, Нідерландів, Греції, Данії, Болгарії, Сербії.

Неабияким був і щорічний приріст населення – десять держав, взятих разом (Великобританія, Бельгія, Нідерланди, Португалія, Швейцарія, Скандинавія з Фінляндією, Іспанія, Франція, Італія та Туреччина) мали менший щорічний приріст населення, ніж одна Україна! На жаль, нині спостерігаємо у нас демографічну кризу, яка розпочалася задовго до війни з москалями і це навіює тривожні думки за наше майбутнє.

Хто-зна, які ще скарби, а це слово відповідає наведеному плакату, можна віднайти у Дрогобичі... Тож звертаймо більше уваги на різні закарпелки та горища, де вони, можливо, терпляче чекають свого часу, аби ще більше розповісти про нашу історію, яку так наполегливо стараються спотворити наші «добрі сусіди» і не тільки вони.

P.S. Копію наведеного плаката-інфограми можна побачити у відділі історії музею «Дрогобиччина», вул. І. Франка, 32.

Володимир САДОВИЙ

ОДИН ЗА ВСІХ – ВСІ ЗА ОДНОГО

Про славних українських купців-чумаків (мовою оригіналу)

Українські чумаки, як частина староукраїнського купецтва, плекали й зберегли для нашої суспільної культури такі скарби, що в огні не горять і в воді не тонуть!

Коли наше міське купецтво під впливом політичних катастроф чимраз більше припиняло свою важливу з державного погляду національно-творчу діяльність, то на свій спосіб продовжувала її велика армія наших мандрівних купців, майже виключно сільського походження. Ще на початку 60-х років минулого століття, за часів Т. Шевченка, коли в Україні ще не було залізниць, 210 тисяч чумаків перевозили крам

з чорноморських та озівських пристаней до України. Особливо гостро відчувала Україна з тих часів недостачу соли, що її чумаки доставляли з Криму. Про цей поважний рід наших купців існує ціла література, і словесна народна, і писана.

Українські вчені, що досліджували життя і звичаї народу, як Іван Рудченко, проф. Микола Сумцов та економіст (статистик) Федір Щербина з подивом і признанням ставляться до високої організаційної культури чумацької валки. За суворих обставин, впродовж багатьох століть витворювалась напів-купецька, напів-військова організація табору-валки чумаків.

Наші мандрівні купці перевозили крам через безлюдні або малозаселені степові простори під постійною загрозою нападу найрізноманітніших грабіжників.

Федір Щербина у своїй праці з 1880 р. пояснює поняття «чумацький закон» так: це форми, вироблені шляхом довгого щоденного досвіду й історичних традицій. Це відвічні народні звичаї, передавані з роду в рід, з покоління в покоління, форми, застосовані до загального розвитку життя. Слово честі, раз зложена обіцянка, предківські звичаї, перекази старовини – тут як закон.

Етнограф Рудченко теж зазначає винятково високу суспільну культуру чумацької валки:

«Товариші ніколи не залишать чумака в нещасті; зраду вони вважали за один з найганебніших злочинів. Чумак, який зробив це всупереч совісті й "чумацькому звичаю" не знайде собі валки, яка б прийняла його до товариства. Валка оберігала особу й майно чумака. Коли у когось під час виправи щось вкрадено (наприклад, воли), члени валки, по повероті додому, складались розмірно до кількості возів, що мав кожний з членів валки, і платили чумакові його втрату. Провідником чумацької валки був отаман, який мав заступника-осавула; їх обирала чумацька

рада. Отаман був авторитетом у справах форми постачання, маршруту й оборони, а на випадок нападу – диктатором. Кожний «добрий чумак» мав зброю, рушницю і спис. Чумацька валка, що мала 100, 200, а то й більше возів, запряжених волами, могла з торговельного боку ділитись на кілька груп – ватаг. Така група мала спільну касу аж до повероту додому й усі прибутки і витрати ділила рівномірно».

У XIX ст., під впливом нових обставин, повстали деякі зміни. Федір Щербина казав: «Широкість задуму і справедливості, що лежить в основі чумацьких організацій, дуже виразно характеризують ці оригінальні твори українського народу. Чумацькі валки перестануть існувати, але народна духовність буде й надалі створювати нові соціальні форми співжиття».

Ярослав Романчук у своїй праці з 1883 року «Про чумаків і давню торгівлю» пише: «Чумак твердого характеру. Що раз постановив, мусів конечно довершити. У старі часи чумаки не були м'які, вони осміювали слабих (нехарактерних), називаючи їх лежибоками, маміями!»

Проф. Микола Сумцов немов завершує характеристику чумаків у своїй праці з 1887 року («До історії слобідсько-українського чумацтва»): «І в моральному і в суспільному розумінні український купець-чумак не має нічого спільного з новим (здебільша – чужинцем – прим. автора) крамарем здирського типу. Імя чумака переходить до історії чистим, без закиду, без темних плям. Чумак не відокремлювався у духовно-моральнім відношенні від своїх земляків-громадян, жив з ними одним життям, помагаючи їм у нужді зі свого чесно здобутого достатку».

Про чумаків-купців повставали чудові перекази – поетичні образи про те, як товариші після смерті чумака опікувались його тілом, молились над ним, обмивали його, натягали білу смертельну сорочку, яку, звичайно, закон наказував мати кожному зі собою, коли виправлявся з дому у далеку, небезпечну дорогу. Могили копали побіч дороги, кидали по грудці землі на тіло в могилу й засипали її. Над могилою ставили віху і на верх до неї привязували хустку. Вздовж головних, відомих ще з княжих часів, чумацьких шляхів, що вели у Крим, на Одесу, на Дін ще в 60-х і 70-х роках, зустрічались такі віхи. Народ шанував чумацькі могили і оберігав ці відзнаки. Це були могили народних братів-чумаків. «Чумак – добрий, на все гожий!» – ці вислови зустрічаємо і в приказках, і в чумацьких піснях, створених народом.

З цього бачимо, що купці-чумаки з давніх часів зберегли те, про що західна культура була призабула: щирі й глибоку пошану споживача до глибоко чесного купця. З ідеалів чумацької

Торговий шлях. Караван купців на тлі панорами Дрогобича.
Худ. Ф. Ляхович. 1937 р.

організації можемо пишатися, бо вони дали нам зразки таких суспільних якостей, що й тепер мають для нас неабияке значіння.

Високі суспільні ідеали купців-чумаків хай будуть нам дороговказами у наших сучасних тяжких завданнях: наново здобувати втрачені нами міста, здобувати цю суспільну згоду і

взаємну пошану, яку мали наші предки у часи свого історичного змагання за «свою хату, свою правду, і силу і волю».

Инж. Микола Деревянко

*Газета «Краківські вісті». –
Краків, 13 грудня 1942 р., Ч. 49, С. 4.*

ДЕГЕНЕРАЦІЯ МОСКОВСЬКОГО НАРОДУ

Розпуста – Алькоголь – Нужда.

(мовою оригіналу)

Поміщуємо рефлексії очевидця московської національності, котрий бачив страшний стан психічної й фізичної дегенерації, до якого доводять большевики громадян своєї країни.

Редакція

Московський народ підлягає в останніх десятиліттях повільному, але страшному в своїх наслідках процесові дегенерації. Большевики впровадили в життя такі форми, що зразу ж стають причиною знехтування всяких моральних правил. Комуністична державна господарка довела широкі маси населення до стану жахливої матеріальної нужди. Державні чинники, видаючи мільйони на політичну агітацію та на господарське демпінгування Європи, не присвячують належної уваги суспільній гігієні й публічному здоров'ю. А все це разом дає у висліді в Московщині новий тип людини слабосилої, zdeгенерованої, фізично й умово упослідженої.

Виразні, ясні сліди дегенерації бачимо серед московської молоді: діти там занадто скоро перестают бути дітьми; занадто скоро зриває брутальна рука з їхніх очей рожевий серпанок життєвих ілюзій. Розчавлює в зародку віру в правду й добро.

Шпиталі в московщині все переповнені. Нема вільних місць. Персонал має все повні руки праці з хворими на нерви. Велика більшість цих наполовину божевільних ніколи не дістанеться до лічниці; вони живуть серед загалу, в тісному звязку з рештою «нормального» населення.

Але чи цей загал дійсно нормальний і здоровий? Нема в душах радянських громадян ні одного, хоч би найглибшого закутка, в якому не залишив своїх страшних слідів загальний моральний розклад, вислід невтомної праці боль-

шевиків. Душі до глибин zdeправовані. Всіх огорнуло якесь жахливе духовне отупіння, зрозуміле виключно лише для людини, котра з власного досвіду пізнала большевицьку дійсність. Поняття моралі зарахували там до релятивних, дуже еластичних, а то й імагінарних величин. Під широкий і вільнодумно визначений ярлик «морального» можна в Большевії підтягнути все, що лиш кому любе.

Нема там, у новій генерації, спогадів з дитячих літ, до яких нормальна людина все зверталася і звертатиметься в тяжких хвиликах життя з дивним сентиментом, з любов'ю. Нема чару минулого діточого віку, з якого дорослий чоловік уміє видобувати стільки скарбів, захованих на дні його серця. Родина, це прегарне й святе слово, родина, яка ублагороднює людину, виховує її, підготовляє до твердого життєвого шляху; родина, в якій, немов соняшне проміння в краплині води, відбиваються найкращі прикмети людського «я» – така родина в С.Р.С.Р. не існує.

Люди легковажно, без розмислу, «побираються», ще легше розходяться, а найбільше терпить на цьому молоді покоління. Злочинність доходить серед радянських дітей до нечуваних ніде в світі розмірів. Суд й окремі комісії, що розглядають злочини дітей і молоді, не можуть вспіти зі своєю працею. Кожного дня видають десятками присуди на малолітніх злочинців. Страшно стає, жах огортає душу, коли поглянути, які різнородні й вирафіновані нюанси прибирає злочин і розпуста серед дітей. Думка протестує проти такої жахливої дійсності, не хоче вірити, але факти її приборкують.

А де ж причина цього безнадійного стану? В большевизмі. А безпосередньо – в дегенерації, яку продукує й поширює большевизм.

Є в Большевії безліч різних чинників, що спричиняють загальне звиродніння молоді. Хто знає, чи не на першому місці стоїть тут моральна гниль та розпуста, яка в жахливих розмірах поширена серед молодого покоління, і то навіть серед 12–14-літніх дітей. Ця язва знана не лише серед бездомної дітвори або серед суспільного шумовиння, але серед усіх без виїмку категорій населення, а навіть в стінах середніх шкіл. До молоді, яка виросла та виховалася на безморальних засадах большевицької «етики», не має доступу ніяка освідмлююча робота, ніяка пропаганда проти цього зла. І це найсумніше.

Не менш важною причиною розкладу є поширення алкоголізму. Він є одною з найстрашніших ран на тілі громадянства сучасної Московщини. Нема кутка, до якого б не знайшла доступу горівка; немає родини, де вона не займала б почесного місця. Пють навіть жінки й діти. А величезну більшість злочинів, виконаних малолітніми, можна безперечно приписати пагубному впливові алкоголю або на дітей самих, або ж на їхніх родичів. Виклади й агітація проти алкоголю не мають майже ніяких успіхів. Бо нелегко відректися привичної горівки людині,

яка бажає хоч на хвилину забути ці жахливі обставини, серед яких їй приходить коротати свій вік.

Про розміри алкоголізму в Большевії можуть нас повчити дрібні факти: дозволено там продавати алкогольові напитки на вечірках, уладжуваних учнями середніх шкіл. Алкоголь розпаношився по всіх клябах і організаціях. Бо горівка неначе «улегшує, робить приємнішим» життя; дозволяє забувати і прощати; а в Совітах жити і не прощати – неможливо. Занадто багато болю й жаху в душі.

Дальше причинюється до дегенерації московського народу в поважній мірі теж страшна матеріальна нужда. Вона є вірною товаришкою всіх мешканців радянської Московщини. Не посміла вона увійти виключно лише до домівок комуністів та інших щасливих, але дуже нечисленних одиниць. Робітники і трудова інтелігенція знають добре, що таке голод. Безупинна недостача поживи, сполучена з постійним нервовим напруженням та з тяжкою працею, нищить цілковито людей, робить з них передчасних си-вих старців. А платні дуже, дуже маленькі: 30–60 рублів; на життя треба 200–300 рублів...

Писав колись, після подорожі по радянській Московщині, французький письменник А. Барбіс: «Я бачив там робітників, які повертають до-мів з піснею на устах; я зрозумів, що в тому краю панує рівність і братерство, нема кривди й ви-зискувачів; що там усім добре...»

Гірка, вбивча іронія...

Щоби провірити, чи правдиві ці слова Барбіса, треба перейти біля будинку Г.П.У. на Лубянці; там видно довгі, чорні ряди людей, які в черзі чекають на останнє прощання з засудженими найріднішими. Треба піти до Бутирки, де сидять тисячі мучеників. Треба заглянути до канцелярій посередництва праці, в яких вичікує на роботу пів мільона осіб; відвідати шпиталі для хворих на нерви та слухати там стогони й зойки тисячів... Треба засісти при столі в простій кімнатці звичайного робітника або урядовця: почути там жахливу, заховану на дні душі громадян СРСР правду.

Приріст населення в Московщині що далі то все менший. Смертність зростає з кожним роком. Хворі на кожному кроці...

Московщина гине. Нарід замучений. Чаша терпіння наповнена вщерть. Безнадія. Темрява.

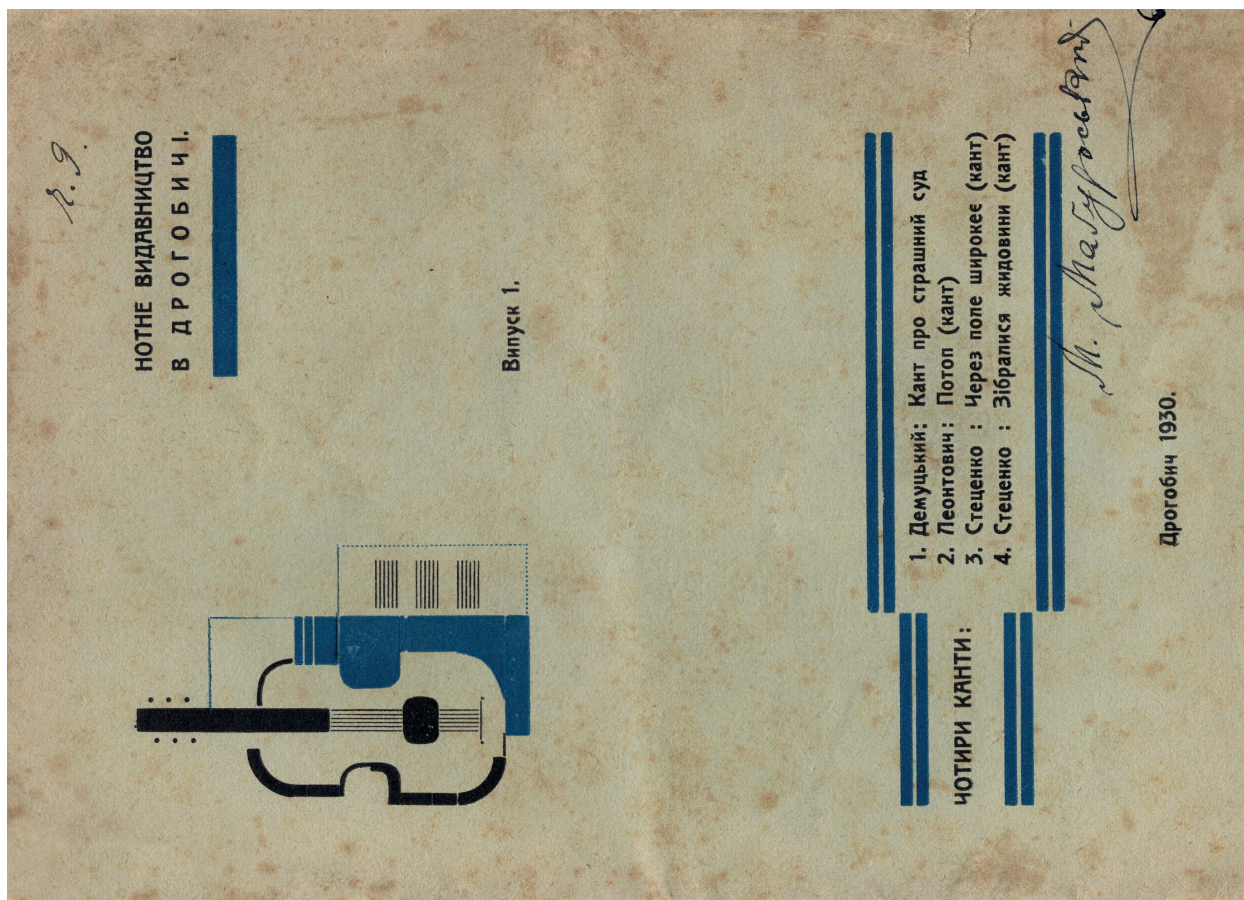

Російська поштова листівка початку XX ст.:
«Продал на рубль, пропил полтину...»

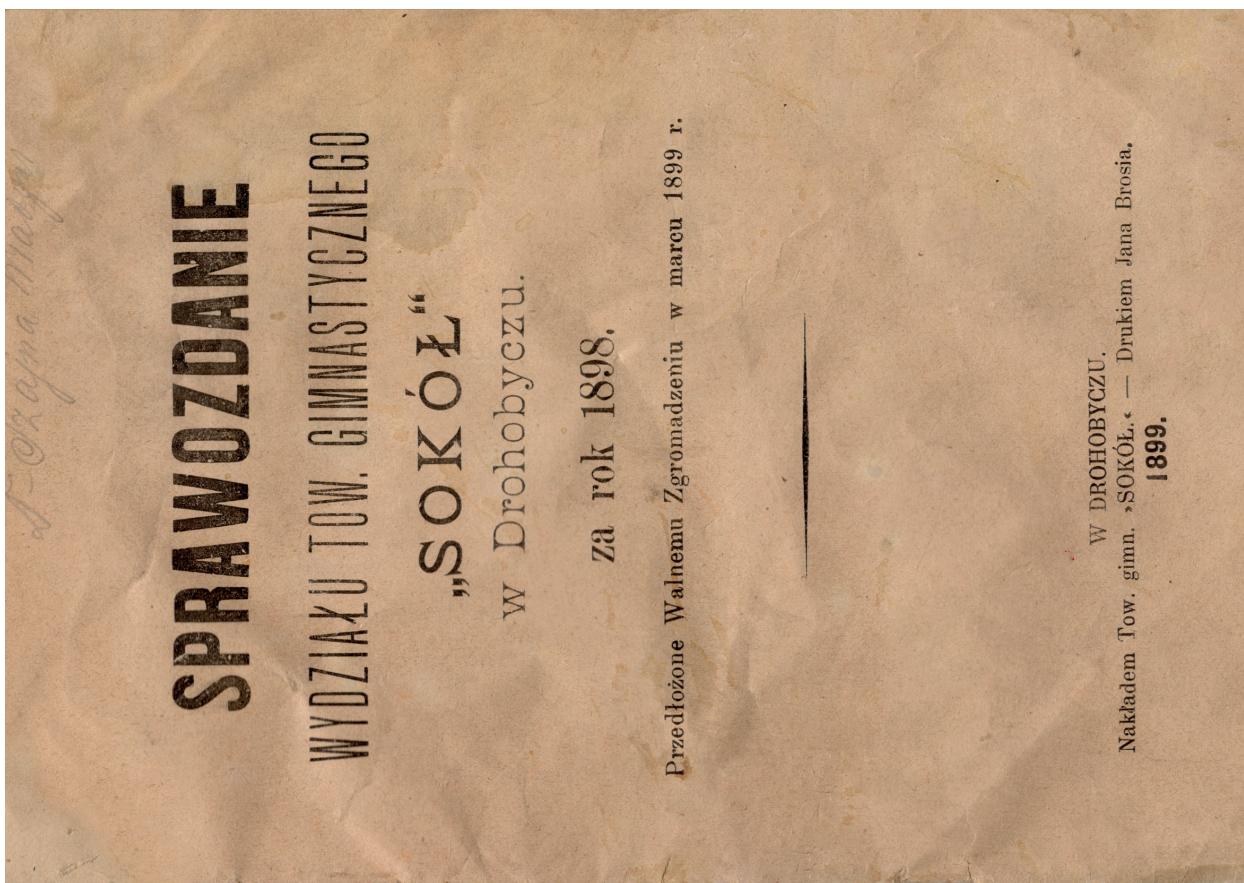
Божидар

Газета «Література – мистецтво – наука». –
Львів, 14 лютого 1932 р., Ч. 6, С. 2.

НОВИНКИ З ДРОГОБИЦЬКИХ ГОРИЩ

Чотири канти: 1. Демущий: Кант про страшний суд.
2. Леонтович: Потоп.
3. Стеценко: Через поле широке.
4. Стеценко: Зібралися жидовини.
Нотне видавництво в Дрогобичі, 1930 р.

Звіт Дрогобицького польського гімнастичного товариства "Сокіл" за 1898 р., де подається повний перелік його членів (185), фінансовий стан (прихід і розхід коштів), а також перелік проведених заходів, які сприяли розвитку товариства. Накладом гімнастичного товариства "Сокіл".
Друк Яна Брося. – Дрогобич, 1899 р.